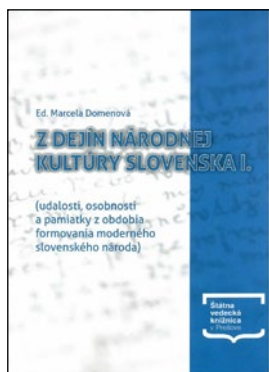

Z dejín národnej kultúry Slovenska I. (udalosti, osobnosti a pamiatky z obdobia formovania moderného slovenského národa). Ed. Marcela Domenová. Prešov : ŠVK v Prešove, 2019. 212 s. ISBN 978-80-89614-64-6.

V roku 2019 reprezentovalo edičnú činnosť Štátnej vedeckej knižnice (ŠVK) v Prešove viacero výstupov a jedným z nich bol aj tento nekonferenčný zborník. K jeho vydaniu motivovali ŠVK pripomienky viacerých výročí spojených s osobnosťami a udalosťami z obdobia formovania moderného slovenského národa v roku 2018. Pri príležitosti pripomenutia si udalostí z rokov 1848 a 1849 a iných jubileí sa v tom

istom roku v knižnici uskutočnila aj podobne koncipovaná konferencia s názvom *Udalosti a osobnosti formovania moderného slovenského národa (knižná kultúra – jazyk – školstvo – osвета)*. Do zborníka tak boli zahrnuté aj niektoré referáty, ktoré odzneli na tejto konferencii.

Zborník obsahuje šesť rubriek rozdelených na: Štúdie, Príspevky – Články, Rozhľady – Úvahy, Jubileá – Informácie, Kronika – Správy, Recenzie – Anotácie.

Do prvej rubriky bolo zaradených 11 štúdií, zameraných prevažne na poznávanie osobností národného kultúrneho vývinu a na ich spisovateľskú činnosť. Prepojenie literárnej činnosti vybraných osobností s dôrazom na knižnú kultúru a stav zachovania do súčasnosti boli predmetom štúdií historičky doc. Mgr. Marcely Domenovej, PhD., a retrospektívnych bibliografiiek Mgr. Gabriely Oľšavskej a Mgr. Lucie Němcovej, PhD.

M. Domenová je autorkou, resp. spoluautorkou troch štúdií. V prvej z nich s názvom *Geograf, kartograf a pedagóg Ján Tomka-Sásky a jeho dielo v historických knižniciach mesta Prešov* (s. 9-19) nadviazala na svoju skoršiu prácu venovanú tejto osobnosti a výskum rozšírila o predstavenie jeho diela v kontexte starých tlačí, ktoré sa zachovali v historických knižniciach mesta Prešov. Išlo konkrétne o výskum tlačí v Kolegiálnej knižnici, Eparchiálnej knižnici, v historickom fonde Univerzitnej knižnice Prešovskej univerzity (UK PU) a historickom fonde ŠVK v Prešove. J. Tomka-Sásky sa venoval najmä publikovaniu učebníc geografie pre gymnaziálnu mládež, pričom v štúdiu sa M. Domenová okrem všeobecného prehľadu jeho prác venovala aj podrobnému opisu tých, ktoré sa fyzicky zachovali v spomínaných knižniciach. Analyzované sú z hľadiska obsahu a účelu, väzby, posesorov a pod.

Podobne koncipovaná je aj štúdia s názvom *Pamiatky knižnej kultúry z obdobia formovania moderného slovenského národa v historickej Kolegiálnej knižnici v Prešove (vybrané okruhy a diela z rokov 1780-1875)* (s. 79-101), na ktorej sa spoluautorsky podieľala M. Domenová spoločne s G. Oľšavskou. Štúdia je parciálnym výstupom z cieleného niekoľkoročného výskumu dokumentov spadajúcich do obdobia národného obrodenia vymedzeného rokmi 1780 – 1875 v ŠVK v Prešove. Popri už prebiehajúcom výskume v historických knižniciach mesta Prešov je plánovaný aj výskum v iných pamäťových a fondových inštitúciách na Slovensku. Autorky sa na tomto mieste zamerali na analýzu tlačí zachovaných v Kolegiálnej knižnici v Prešove. Z tematického hľadiska rozdelili tlače do šiestich okruhov: jazyk a literatúra, národno-obranné snahy, učebnice, osvetové a ľudovýchovné práce, evanjelická cirkevná spisba a príležitostné tlače. Autorky v závere skonštatovali, že v predmetnom fonde sa nachádza pomerne málo tlačí z obdobia formovania moderného slovenského národa. Podarilo sa však doložiť viacerých posesorov týchto tlačí, šľachticov K. Bindera, J. a G. Bánóvcov, a tiež osobnosti regiónu ako B. Ružiak, J. M. Schwarz a spolkov, napr. SEM Jednota Mateja Bahila v Prešove.

Tretia štúdia M. Domenovej s názvom *Torzo spolkovej knižnice SEM JMB v Prešove v historickom fonde ŠVK v Prešove* (s. 124-139) sa týka časti knižnice tzv. Sdruženia evanjelickej a. v. mládeže Jednota Mateja Bahila (1924 – 1944), ktorá sa zachovala v rôznych pamäťových inštitúciách Prešova a ktorá bolo v rokoch 2016 – 2017 identi-

fikovaná a uložená v historickom fonde ŠVK v Prešove. Autorka sa dejinám spolku, zachovanému knižničnemu katalógu z roku 1939, ako aj osudom archívneho a knižničného materiálu, ktorý sa po zrušení spolku zachoval, venovala podrobne vo viacerých štúdiách. V aktuálnej práci sa zamerala na opis zachovaných kníh z hľadiska fyzického stavu zachovania, a tiež obsahovej stránky. Prevažná väčšina diel sú územné a jazykové slovaciká a bohemiká a z časového hľadiska sú tu zastúpené tlače od 18. do 20. storočia. Z obsahového hľadiska v nich dominujú najmä témy dejín Čiech a Slovenska, cirkevných dejín, dejín štátov v českých prekladoch, tiež niekoľko tlačí viažucich sa k obdobiu formovania moderného slovenského národa či beletria a poézia. Čo sa týka fyzického stavu zachovania, autorka analyzovala väzbu tlačí a poukázala aj na početné posesorské poznámky, ktoré dokumentujú podporujúcu činnosť niektorých osobností (napríklad Jonáš Záborský) a inštitúcií. Štúdiá obsahuje aj prehľad stavu zachovaných periodík v rámci predmetného torza kníh.

G. Oľšavská publikovala v zborníku štúdiu s názvom *Diela A. F. Kollára vo fondoch historických knižníc mesta Prešov* (s. 20-30). V nej najskôr v krátkosti predstavila osobnosť významného slovenského vedca a osvietenca a následne opísala stav zachovania jeho diel vo fondoch historických knižníc v Prešove. Autorka doložila existenciu piatich titulov v troch historických knižniciach zo štyroch, keďže v historickom fonde UK PU sa nepodarilo nájsť nijakú tlač s autorstvom A. F. Kollára. K týmto identifikovaným tlačiam patrili tituly: *Gramatika tureckého jazyka*, *Edícia diela Caspara Ursina Velia o vláde Ferdinanda I.*, *Dejiny patronátneho práva apoštolských kráľov uhorských*, *O pôvode a stálom používaní zákonodarnej moci* a prvý zväzok diela *Pôvaby dejín a verejného práva uhorského*. Ako zaujímavosť vyzdvihla autorka fakt, že dielo *O pôvode a stálom používaní...* sa v historickom fonde Kolegiálnej knižnice zachovalo až v štyroch exemplároch, hoci táto kniha bola vo svojej dobe zaradená na tzv. index zakázaných kníh.

Významnou osobnosťou obdobia formovania moderného slovenského národa bol nepochybne aj Martin Hattala. Podrobne sa jeho dielam venovala L. Němcová v štúdiu s názvom *Martin Hattala a jeho dielo v historickom fonde Štátnej vedeckej knižnice v Prešove* (s. 66-78). Autorka v štúdiu nadväzuje na svoj skorší výskum o jazykovedcovi M. Hattalovi, pričom predmetom záujmu sú v tomto prípade samotné diela spojené s jeho menom. V historickom fonde ŠVK v Prešove sa týmto výskumom podarilo doložiť šesť jazykovedných diel a štyri diela, na ktorých sa podieľal ako editor. Diela sa v niektorých prípadoch zachovali aj vo viacerých exemplároch. Obsahovým rozborom jazykovedných diel sa autorke podarilo prehľadným spôsobom poukázať na hlavné oblasti jazykovedy, ktorým M. Hattala pripisoval význam, a tiež poukázať na jeho vzťah ku štúrovskej slovenčine a k českému jazykovému prostrediu. Čo sa týka editorskej činnosti, v prípade zachovaných exemplárov išlo o edície českých literárnych prameňov. Tlače sú opísané aj z hľadiska oficín, tlačiarov, posesorov a stavu zachovania väzieb.

Ďalšiu skupinu štúdií tvoria príspevky z oblasti literárnej vedy, ktoré sú zastúpené predovšetkým štúdiom Mgr. Pavla Markoviča, PhD., PaedDr. Martiny Petříkovej, PhD., a Mgr. Lenky Riškovej, PhD. P. Markovič v štúdiu s názvom *Učenci, básnici, polyhistori – Ján Kollár a Johann Wolfgang Goethe (Typologická reflexia)* (s. 31-38) poukázal na mieru inšpirácie J. Kollára nemeckým spisovateľom. Príspevok tiež obsahuje

úryvky z pamätí slovenského učenca, v ktorých spomína na stretnutie s Goethem a predmetom skúmania sú aj paralely v dielach týchto dvoch významných spisovateľov. Príspevok M. Petríkovej s názvom *K počiatkom osvietenskej beletristickej tvorby: Slovenskí veršovci I. Bohuslava Tablica v kontexte literatúry pre deti* (s. 50-56) je venovaný rozboru Tablicovej edície rozprávok pre deti od autora Jána Chrastinu a pozornosť je venovaná aj názorom na túto tvorbu samotného B. Tablica či J. M. Hurbana a súčasných literárnych kritikov.

Rozporuplne hodnotená osobnosť M. I. Mošovského a B. Tablica je predmetom štúdie L. Riškovej s názvom *Michal Institoris Mošovský v literárnohistorickej a básnickej reflexii Bohuslava Tablica* (s. 39-49). Autorka poukázala na Hurbanove negatívne hodnotenia M. I. Mošovského a B. Tablica a následne predstavila tvorbu súčasných autorov, ktorí na základe štúdia prameňov rehabilitovali Tablicov obraz v súvislosti s podporou slovenského národného hnutia. Následne je pozornosť upriamená na literárne i archívne pramene, v ktorých B. Tablic oceňuje prácu svojho učiteľa M. I. Mošovského a inšpiruje sa ním.

Spoločnou témou ďalších troch štúdií sú osobnosti a s nimi spojené udalosti, ktoré rezonovali na území východného Slovenska v období formovania moderného slovenského národa. Doc. PhDr. Nadežda Jurčišinová, PhD., sa v štúdiu s názvom *Štúrovo Slovenské národné noviny o živote obyvateľov východného Slovenska v roku 1847* (s. 102-111) venovala obsahu rubriky *Ďenník Domáci* v predmetných novinách. Tá sa v roku 1847 týkala z veľkej časti hladomoru vo východoslovenských stolicách a s tým súvisiacimi ďalšími negatívnymi javmi ako napríklad rastúca kriminalita a opilstvo. Osobnosti, ktoré pôsobili na východnom Slovensku, Adam a Ján Hlovíkovci, boli predmetom záujmu štúdie doc. PhDr. Libuše Frankovej, CSc., ktorá nesie názov *Účasť Adama a Jána Hlovíkovcov na národnokultúrnom živote Slovákov na historickom území východného Slovenska (k 225. výročiu narodenia Adama Hlovíka)* (s. 57-65). Autorka najskôr v príspevku zhodnotila osvetovú a ľudovýchnú činnosť Adama Hlovíka, evanjelického kňaza a neskôr aj seniora Šariško-zemplínskeho seniorátu. Presentované sú tu aj jeho negatívne postoje k maďarizácii, no i k štúrovskej slovenčine, s ktorou sa nestotožnil. Následne bol priestor venovaný zberateľstvu ľudových piesní, porekadiel a prísloví bratov Hlovíkovcov. A. Hlovík bol známy aj ako básnik a autor duchovných piesní. Zberateľstvo východoslovenských ľudových piesní v druhej polovici 19. storočia opísala hudobníčka a umenovedkyňa Mgr. Renáta Kočišová, PhD., v štúdiu s názvom *Zberatelia slovenských ľudových piesní východoslovenského okruhu v období národného obrodzenia*. (s. 112-123). Autorka na základe výskumu v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine opísala priebeh prípravy edície *Slovenské spevy* s dôrazom na zbieranie a zaradzovanie piesní z východného Slovenska. Autorka vyzdvihla zástoj niektorých národných dejateľov, ktorí sa na tomto zbieraní podieľali, pričom piesne analyzovala aj z pohľadu hudobnej teórie.

Do rubriky *Príspevky – Články* bol zaradený príspevok Bc. Lucie Oravec Koreňovej s názvom *Založenie slovenského evanjelického a. v. gymnázia v Revúcej (sonda do problematiky v kontexte dejinného obdobia)* (s. 143-158), ktorá v ňom poukázala na ťažkosti spojené so založením gymnázia a popri vzdelanostnom a osvetovom aspekte zdôraznila aj hospodársky (príjmy zo železiarskeho priemyslu) a politický aspekt, ktoré napomohli vzniku tejto významnej ustanovizne.

Predposledná rubrika príspevkov obsahuje dve úvahy, a to doc. PhDr. Marty Germuškovej, PhD., (*Fenomén slovenskej revolúcie 1848 – 1849 a jej lídri v kontexte politiky a literatúry*) (s. 159-170) a PaedDr. M. Petríkovej, PhD., (*K počiatkom literatúry pre deti a mládež (niekoľko zaujímavostí o osvietenskej školskej literatúre ako digitalizovanom kultúrnom dedičstve v čítaní detí a mládeže)*) (s. 171-182). Autorka prvého príspevku poukázala na odraz revolučnej doby v poézii a próze slovenských dejateľov a vyzdvihla ich politickú a vojenskú agilitu v danom období. Druhý príspevok je venovaný hodnoteniu vzdelávacích a umeleckých hodnôt Kollárovej *Čítanky*, ktorej vydanie bolo vyvrcholením osvietenských pedagogických úsilí.

Príspevky ukončuje rubrika Jubileá, do ktorej bola zaradená práca Ing. Ivany Polákovej, PhD., s názvom *Milan Hodža – osobnosť európskeho formátu* (s. 183-190). V súvislosti so 140. výročím narodenia M. Hodžu autorka opísala najdôležitejšie podujatia a aktivity, ktoré sa doteraz konali a vyvíjali na jeho počesť.

Zborník uzatvárajú dve tradičné rubriky, obsahujúce informácie o výstavách organizovaných na pôde ŠVK v Prešove, ako aj o najnovších publikáciách vydaných na Slovensku, ktoré súvisia s nosnou témou zborníka.

Zborník je ďalším významným činom v rámci edičnej činnosti v ŠVK v Prešove k poznaniu slovenských dejín v 19. storočí. V jednotlivých príspevkoch sa odráža rôznorodá plejáda udalostí a aktivít, ktoré mali vplyv na formovanie moderného slovenského národa. Vďaka interdisciplinárnemu prístupu, ktorý vyplýva z profesijného zamerania autorov, sa v prípade tohto zborníka podarilo ozrejmiť zástož mnohých osobností na cibrení a zveľaďovaní jazykovej, literárnej či hudobnej kultúry na Slovensku. V ŠVK v Prešove je v pláne vydanie druhého zväzku zborníka, ktorého obsahová náplň nadviaže na svojho predchodcu.

Mariana Čentěšová